

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.334.3:124.5

DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.35.119605>

Герасіна Л. М., доктор соціологічних наук, професор

ІНТЕРІОРИЗАЦІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ В ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті здійснюється соціолого-правове обґрунтування тези, що в структурі політичної свідомості відбувається гармонійне поєднання та інтеріоризація політико-правових цінностей на об'єктивному підґрунті взаємозалежності політики і права; визначено їх зміст і органічний зв'язок з політичною культурою та правовою мораллю.

Ключові слова: *політико-правові цінності, політична свідомість, суспільно-політичний ідеал, правова держава, свобода, рівність, справедливість, політико-правові універсалії.*

Актуальність проблеми. Цінності становлять смисловий фундамент людської цивілізації, вони здатні наділяти сенсом будь-які дії та взаємодії людей. Система цінностей, як підкреслював М. Вебер, відіграє роль певних «ідеальних конструктів», за допомогою яких здійснюється пізнання політики і права. Це – «найважливіші компоненти людської культури, які мають вищу значущість для людини та людства, у різні історичні періоди наповнюються конкретним змістом і обумовлюють зразки та стандарти поведінки» [1, с. 787–788]. Актуальність досліджень проблеми інтеріоризації (вкорінення) політико-правових цінностей у політичній свідомості людини за умов демократизації України обумовлена тим, по-перше, що її розкриття надає орієнтири для реалізації дієвих стратегій з реформування політичної та правової сфер соціуму; по-друге, цінності можуть виступати як критерії (стандарти) вибору з наявних альтернатив, що притаманні різним ситуаціям життєдіяль-

ності. У складному і мінливому світі політики цінності виконують роль провідних критеріїв й ідейних маркерів, що визначають орієнтири для політичної консолідації громадян і зміст їх політичної діяльності. Поняття «політичні цінності» відображає найвищі ідеали та принципи, які формують єдність і згоду в суспільстві, соціально-політичних групах стосовно головних цілей і проблем розвитку. Водночас цінності можуть характеризувати не тільки згуртованість соціуму, але і його неоднорідність, розшарування, ієрархію та здатні бути джерелом латентних ціннісних конфліктів. Значення ціннісних феноменів, що кореспондують і релевантні праву, як належному, як джерелу правових сенсів, як суспільній меті, не менш вагоме. Формально-правове трактування фундаментальних цінностей людського буття – свободи, соціальної рівності, справедливості, демократії – основних аспектів розуміння права і компонентів правової форми суспільних відносин, чітко обкреслює і фіксує ціннісний статус права у сфері суцього (потенціал права як цінності, його роль як підстави вимог у загальній системі ціннісно-належного тощо).

Аналіз основних джерел і публікацій. Теоретичні дослідження ціннісних явищ на початку ХХ ст. розпочав П. Новгородцев, який у контексті історії політико-правових ідей вивчав проблему суспільного ідеалу («Криза сучасної правосвідомості» і «Про суспільний ідеал»). Їх продовжив М. Алексеев, конструюючи політичний і правовий ідеали як модифікацію суспільного ідеалу [2]. Вони відстоювали безумовну цінність права у боротьбі з правовим нігілізмом та, водночас, не ідеалізували віру в універсальну «місію» права, тобто в ілюзію, що лише завдяки праву суспільство і держава стають взірцем соціальної досконалості. У сучасній науці проблему соціально-правових цінностей і «правових максим» підіймали Ф. Х. Альверсон, Дж. Б. Банах-Гутьєррес, Р. Булл, А. Ванденбогадерде, М. Гедеген, Е. Герлін-Карнелл, Л. Гіс, П.-А. Гранхаг, Р. Дворкін, О. Дозорцева, Б. ван Клінк, Д. Коченов, Ч. Б. Кравер, К. Матера, А. Скаліа, С. Таекема, Г. Ферріс, О. Фісс, М. Флетчер, К. Хардінг, А. Шадольташ, А. Якаб [3–17]; місце правових норм і цінностей в історико-політичному прогресі розглядали В. Шаповал, С. Максимов, Т. Суходуб, К. Горобець [18–20]; до сутності й ролі політико-правових цінностей звертались В. Нерсесянц, В. Графський, Л. Лаптева, Л. Мамут [21], Л. Лясота [22], І. Воронов [23]; дослідження «політичного ідеалу» в сучасній Україні продовжили В. Корнієнко [24], Г. Дашутін [25], М. Михальченко [26].

Мета даної статті – в соціолого-правовій парадигмі обґрунтувати, що в структурі особистісної свідомості відбувається гармонійне поєднання та вкорінення (інтеріоризація) політико-правових цінностей на об'єктивному підґрунті взаємозалежності політики і права; показати їх зміст та органічний зв'язок з політичною культурою, етикою і правовою мораллю. Ключова дослідницька гіпотеза має розкрити, які політико-правові цінності модернізують

суспільну свідомість, поєднуючи загальнолюдські й національні пріоритети, і сприятимуть Україні в побудові держави європейського зразка?

Виклад основного матеріалу. Політична свідомість, як відомо, є духовним утворенням, що містить політичні погляди, ідеї, цінності, знання, уявлення, орієнтації, переконання, оцінки, звичаї, традиції, норми, установки і соціально-політичні настрої, які відбивають найбільш суттєві економічні, соціальні, політичні та духовні інтереси людей, та можуть реалізовуватися в межах політичної системи. Важливим компонентом цієї свідомості є загальні *ціннісні орієнтації* й *політико-правові цінності* – це ті уявлення й настанови, котрі розглядаються людиною, як невід’ємні від її існування, що надають сенсу і значущості її вчинкам, орієнтують у політичній діяльності. Політична свідомість стає притаманною людині тоді, коли вона усвідомлює свій соціальний статус, громадянську позицію, і разом з тим реальну потребу (чи необхідність) впливати на владу [27, с. 127–130]. Її формування здійснюється шляхом критичного осмислення соціально-політичної дійсності, узагальнення актуальної інформації через приєднання до сформованих норм громадянської поведінки, чи шляхом емоційного прилучення до віри у ті або інші політичні ідеали.

Політична соціологія трактує і політико-правові цінності, як сукупність ідей, еталонних уявлень, стійких соціопсихологічних установок (орієнтацій, стереотипів, переживань), що визначають стратегію і тактику, спрямованість політичної діяльності людей [13, с. 292–293]. Вони відтворюють у своїй сутності політичні ідеали, бажання та інтереси соціальних суб’єктів. До політико-правових цінностей відносять передусім демократію, політичну свободу, соціальну рівність і справедливість, права людини та їх гарантії. Такі цінності виконують функцію сприяння інтеграції групи в систему соціальної цілісності; визначають ієрархію політичних цілей та впливають на обрання правових засобів і політтехнологій з їх досягнення та реалізації; мотивують політичну і правову участь індивідів завдяки тому, що суспільно-політичні цілі стають безпосередніми стимулами діяльності в політико-правовому полі. Водночас усвідомлені цінності сприяють стандартизації оцінок щодо кожної політико-правової дії та її наслідків; вони орієнтують учасників політичного процесу (політичні еліти, лідерів, партії, «групи інтересів») щодо вірної ідентифікації всіх суб’єктів політики.

В умовах демократичних перетворень, які понад чверть століття наполегливо долає Україна, – на думку С. Максимова, – особливо значущою в системі цінностей є орієнтуюча роль суспільно-політичного ідеалу [14, с. 26–43]; це виявляється в тому, що його невизначеність та недостатні уявлення щодо ролі політики і права у вдосконаленні сучасного українського соціуму та

інших посттоталітарних суспільств, стає стримуючим чинником їхньої трансформації. Політико-правові цінності містяться в сутності політичного ідеалу суспільства, фіксуючи ті перспективи, яких воно має досягти у своєму розвитку. Цінності, крім того, є мотиваційним базисом політичної культури: їх руйнування людина переживає як особисту трагедію, а в масштабах соціуму цей процес може призвести до духовної катастрофи. Якщо ж колишня політична культура перестає бути авторитетною інстанцією, що спроможна регулювати поведінку людей, то в суспільстві починається інтенсивний пошук іншої системи цінностей і політичних орієнтацій.

В умовах постсучасності політико-правові цінності закріплені у так званих універсаліях – найзагальніших політико-правових поняттях і утвореннях, які визначаються сукупністю ознак і проявів у політичній свідомості, культурі та діяльності. До найбільш сформованих загальнолюдських політико-правових універсалій належать:

– *загальнолюдські політико-правові ідеали та принципи* – мир, свобода, правопорядок, суверенітет, демократія, права людини, соціальна рівність, солідарність, – які декларуються, визнаються світовим співтовариством і захищаються міжнародним правом у політичних процесах;

– *міжнародна політична символіка*, що містить арсенал найсуттєвіших емоційно-психологічних механізмів впливу на політичну і правову свідомість: це символічні емблеми, герби і знаки (символи державності країн); музичні твори (зокрема, гімни), що символізують політичні настрої і громадянську консолідацію; символіка кольорів (білий – символ чистоти дій, думок і допомоги; блакитний – захист, миротворчість; зелений – екологія, життя планети, природи, людства; рожевий – захист дитини і материнства);

– *державність* – універсальна форма політичної організації народів, що історично утвердилась як інституційний фундамент людської цивілізації;

– *міжнародна мова політики і права*, де лексично і поняттєво закріплене все різноманіття політико-правових явищ, процесів і зокрема – цінностей;

– *міжнародні політико-правові організації*, діяльність яких координує напрями глобальної політики і підтримує правову культуру людей;

– *міжнародне право* – нормативна система, визнана як політико-правова ціннісна універсалія, завдяки механізмам регулювання відносин між державами, міжнародними організаціями і спільнотами, що спирається на досвід права і традицій політичної історії народів світу.

Сферу дійсного і ціннісного, що визначається у межах політичної та юридичної аксіології, безумовно, складають **закон** (позитивне право) і принцип **законності** та **державна** (політичний інститут) й ідеї **державності** в усіх проявах реального буття та ідеально-ціннісному вимірюванні. Закон і держава

цінні, передусім, як правові явища, бо наскільки вони відповідають праву, настільки виражають і здійснюють цілі права, тобто є правовими; а значить – так само відображуються і в свідомості громадян [15, с. 150–157].

Отже, в юридичній аксіології мова йде про ціннісні судження й оцінку з позицій права сенсу і значення закону (позитивного права), а також – держави; про їх правові якості та відповідність (або невідповідність) імперативам, цілям і вимогам права, як ціннісного належного [6, с. 10–11]. Право при цьому виступає як мета для закону, законодавця, держави та її інститутів. Це означає, що закон (позитивне право) і держава повинні бути орієнтовані на втілення і здійснення вимог чинного права, оскільки саме в цьому полягають їх мета, сенс і призначення.

Саме тому мету права стосовно закону (позитивного права) і держави (політичного інституту) зазвичай формулюють у вигляді імперативу: закон і держава мають бути правовими. Отже, **правовий закон і правова держава** – це абсолютні політико-правові цінності людської свідомості й безумовна вимога щодо об'єктивації реальної політики.

Право, звичайно, – лише форма суспільних відносин, а не їх фактичний зміст. Але в той же час цінності свободи, рівності й справедливості (за умов їх формалізації), як особливі.

Комплекс власне політичних цінностей досить різноманітний, це обумовлює велику кількість їх систематизацій і типологій за різними критеріями. Насамперед, у сучасній політиці все більшого значення набувають загальнолюдські цінності та інтереси, реалізація яких у політичній сфері відбувається досить суперечливо і непослідовно. Пояснюється це гетерогенністю цілей і розрізненістю кінцевих інтересів тих або інших політичних коаліцій, що формально виступають з позицій загальногуманних ідеалів; вузькокорисними прагненнями деяких політичних партій; загостренням суперництва за владу між політичними лідерами та елітами; помилками в оцінці політичної кон'юнктури тощо. Найтиповішими критеріями, що застосовують для типологізації політичних цінностей, є:

- система уявлень і прагнень людей щодо бажаного і найкращого типу політичної системи, режиму влади;
- відповідність чинних політичних явищ структурі соціальних потреб;
- умови, що забезпечують посилення соціально-політичних зв'язків у соціальній групі чи організації (політична інтеграція);
- здатність політичного інституту ефективно реалізовувати свої функції;
- набір певних ідеалів (принципів, ідей, постулатів, традицій), які наповнюють ціннісним змістом сучасні ідеологічні системи.

Проте політична свідомість сучасних українців вочевидь переобтяжена системними проблемами – корупційністю влади, правовою колізійністю дер-

жавних повноважень, дуалізмом функцій виконавчої влади (президент ↔ урядові структури), слабкою ефективністю парламенту, нестачею ресурсів місцевого самоврядування (навіть за умов децентралізації), корумпованістю судів, що веде до втрати соціальної довіри і делегітимує інститути влади.

Виникає закономірне питання: чому частка громадянського суспільства України індиферентно ставиться до реального погіршення в політичному просторі? Вбачається, що відповідь та відчуття перспектив даної ситуації, розуміння її наслідків криється саме у ціннісній площині свідомості людей [16, с. 238–241]. Як зазначив М. Михальченко, «в Україні фактично існують два типи суспільної свідомості – елітарна й масова. Елітарна свідомість має значний теоретико-ідеологічний компонент, а в масовій – домінує буденно-психологічний. Але психологією “здорового глузду”, “буденною” психологією не можна замінити раціонально-систематизовану теоретичну частку суспільної свідомості» [17, с. 203–204]. Згідно зі зведеними даними соціологічних моніторинрів 2002–2010 рр., за позиціонуванням на ґрунті політико-правових цінностей, можна виокремити різноманітні «моделі» політичної культури та свідомості, що характеризують населення України. Значна частина респондентів (27,2% + 43,6% з середнього класу) характеризується *активістською* демократичною політико-правовою свідомістю. Втім, українцям притаманні також досить специфічні стереотипи, зокрема «*патриціанська*» політична свідомість (3,1% псевдо-елітарних кіл) та «*екс-плебейська*» (26,1% неосвічених, залежних осіб). Носіям першої властивий політичний «нарцисизм», політико-правовий нігілізм і зневажливе, зверхнє ставлення до права; другим притаманне політичне неучтво і правовий інфантилізм [18]. Крім того, український соціум диференціює наявність різних політичних субкультур – *регіональних, етнократичних, клерикальних*, в яких власне політико-правові цінності розмиті етнокультурними, релігійними, ортодоксальними сенсами. Зрештою, «мозаїчність» українського електорату посилена ціннісною специфікою згідно з демографічним критерієм – звідси *столичний, мегаполісний, провінційний, містечковий і хутірський* (сільський) стереотипи політичної свідомості. Наукова кваліфікація їх відповідного рівня має бути пов’язана з ціннісними орієнтаціями щодо ідей соціальної рівності, справедливості, конституційності, суспільно-політичної перспективи, правової гідності, які формулюються в програмних документах політичних сил.

Протягом 1991–2014 рр. Інститут соціології НАНУ провів дев’ять репрезентативних загальнонаціональних опитувань з ціннісних пріоритетів населення України: чи відбулися ціннісні метаморфози? Природно, що зміни об’єктивної ситуації в країні впливають і на ціннісні судження: ще у 2012 р., за даними моніторингу, тільки 17% опитаних громадян вважали політичну ситуацію в країні критичною чи вибухонебезпечною, а нині – 55% респон-

дентів [19]. Політико-правовий інфантилізм українців під тиском драматичних подій останніх років, що випробують наш народ на міцність переконань і активних дій, відійшов у минуле. Спільні біль і перемоги призвели до підвищення градусу громадянської чутливості й цінності життя, самовияву та ініціативи громадян, відповідальності людей один за одного і за долю суверенної держави. Із позитивною самореалізацією, вважає головний науковий співробітник Інституту соціології А. Ручка, пов'язаний креативний індивідуалізм (відповідальність людини за себе, свою сім'ю і життєтворчість), та ревіталізація – відродження традиційно-історичних, релігійних і народних цінностей, які дають опору спільним ідеям і почуттям (цей ціннісний комплекс зріс з 58% у 2012 р. до 62% у 2014-му в пріоритеті опитаних).

Водночас з 2012 по 2014 р. у ментальності населення значуще підвищився *індекс участі* в політичному житті: найбільший ціннісний стрибок у зростанні важливості (за 5-бальною шкалою) спостерігаємо в оцінках державної незалежності України – 4,29; статистично помітно зросла важливість політико-правових цінностей, пов'язаних з публічним контролем рішень влади – 3,83; демократичним розвитком країни – 4,1; свободою слова і критики влади – 4,02; соціальною рівністю й відсутністю значного розшарування на багатих/бідних – 4,26; суспільним визнанням – 4,10; але участь у політичній діяльності партій чи рухів – лише 2,94 тощо [19].

Висновки. Отже, можна підсумувати, що в добу важких історичних випробувань ментальність українських громадян демонструє певні ціннісні метаморфози, пов'язані насамперед з очевидним зростанням консолідованості, патріотизму, цінностей демократії, прав і свобод людини, креативного індивідуалізму тощо. Посилення ролі політико-правових цінностей відбувається через морально-психологічний стан свідомості українства, яке переживає національно-культурне відродження (індекси ревіталізації традиційних цінностей з 2014 р. помітно зросли). І водночас оживлення політико-правової активності, самодіяльності громадян свідчить про модернізацію ціннісної складової їх політичної свідомості, яка є конче необхідною під час бурхливих змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
2. Алексеев Н. Н. Основы философии права. Прага: Пламя, 1924. 285 с.
3. Craver C. B. Skills and values. Legal negotiating / Charles B. Craver, Freda H. Alverson, Professor, George Washington University Law School. Third edition. New Providence, NJ: LexisNexis, 2016. ix, 278 p.

4. EU criminal law and policy: values, principles, and methods / edited by Joanna Beata Banach-Gutierrez and Christopher Harding. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2017. xii, 261 p.
5. Facts and norms in law: interdisciplinary reflections on legal method / edited by Sanne Taekema, Erasmus School of Law, Erasmus University Rotterdam, the Netherlands; Bart van Klink, Faculty of Law, Vrije Universiteit Amsterdam, the Netherlands; Wouter de Been, Erasmus School of Law, Erasmus University Rotterdam, the Netherlands. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016. xii, 294 p.
6. Ferris G. Uses of values in legal education. Cambridge, United Kingdom: Intersentia, 2015. xx, 275 p.
7. Fiss O. M. Pillars of justice: lawyers and the liberal tradition. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press, 2017. viii, 209 p.
8. Fundamental rights: justification and interpretation / Kenneth Einar Himma and Bojan Spaić (eds.). The Hague, the Netherlands: Eleven International Publishing, 2016. vii, 213 p.
9. Gies L. Mediating human rights: media, culture and human rights law. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2015. xii, 180 p.
10. Herdegen M. The dynamics of International law in a globalised world: cosmopolitan values, constructive consent and diversity of legal cultures. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2016. 256 p.
11. Law and lies: deception and truth-telling in the American legal system / edited by Austin Sarat, Amherst College. New York, NY: Cambridge University Press, 2015. xi, 331 p.
12. Psychology and law in Europe: when West meets East / Pär-Anders Granhag, Ray Bull, Alla Shadoltas, Elena Dozortseva. Boca Raton, Fl.: CRC Press, 2017. xviii, 295 p.
13. Scalia A. Scalia speaks: reflections on law, faith, and life well lived / Antonin Scalia, edited by Christopher J. Scalia and Edward Whelan; foreword by Ruth Bader Ginsburg. New York: Crown Forum, 2017. xi, 420 p.
14. The enforcement of EU law and values: ensuring member states' compliance / edited by András Jakab (Director of the Institute for Legal Studies at the Centre for Social Sciences of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest; Professor in Constitutional and European Law at Pázmány Péter Catholic University, Budapest) and Dimitry Kochenov (Chair in EU Constitutional Law, University of Groningen). Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2017. xxxviii, 540 p.
15. The European Union as an area of freedom, security and justice / edited by Maria Fletcher, Ester Herlin-Karnell and Claudio Matera. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 2017. xvii, 517 p.
16. The legacy of Ronald Dworkin / edited by Wil Waluchow, Stefan Sciaraffa. Oxford, UK; New York, NY: Oxford University Press, 2016. xlv, 405 p.
17. Vandenbogaerde A. Towards shared accountability in international human rights law: law, procedures and principles. Cambridge, United Kingdom; Antwerp; Portland: Intersentia, 2016. xvii, 349 p.

18. Нерсесянц В. С. Прогресс в праве (исторический опыт и перспективы). *Теория права и государства* / под ред. Г. Н. Манова. Москва: БЕК, 1995. С. 267–317.
19. Ідея правової держави: історія та сучасність: Збірник наукових праць, присвячений 135-річчю з дня народження П. І. Новгородцева / відп. ред. О. М. Єременко, О. М. Литвинов. Київ; Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. 274 с.
20. Горобец К. В. Аксиосфера права: філософський і юридический дискурс: монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 218 с.
21. Политико-правовые ценности: история и современность / В. Графский, Л. Лаптева, Л. Мамут и др.; под ред. В. С. Нерсесянца. Москва: Эдиториал УРСС, 2000. 256 с.
22. Лясота Л. І. Теоретичні основи вивчення і соціальні механізми формування системи політичних цінностей. *Правова держава*. 2001. № 3. С. 188–192.
23. Воронов І. Демократично-національні цінності як важливий елемент змісту політичної культури. *Зб. наук. пр. НАДУ при Президентові України*. 2004. № 1. С. 471–478.
24. Корнієнко В. О. Політичний ідеал як модель реалізації політологічних принципів державного устрою. *Держава і право*. Вип. 9. Київ, 2002. С. 505–517.
25. Дашутін Г. П. Політичний ідеал як пізнавальна проблема. *Держава і право*. Вип. 28. Київ, 2004. С. 581–591.
26. Михальченко М., Дашутін Г. Політичний ідеал відкритого суспільства в умовах «керованої демократії». *Вища освіта України*. 2006. № 2. С. 5–14.
27. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Головка та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
28. Соціологія політики: енцикл. словник / авт.-упоряд.: В. А. Полторака, О. В. Петрова, А. В. Толстоухов. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. 442 с.
29. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: монографія / за ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 415 с.
30. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 352 с.
31. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; за ред. проф. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.
32. Михальченко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? Киев: Институт социологии НАНУ, 2001. 440 с.
33. Герасіна Л. М. Проблема впливу правосвідомості на культуру політичного вибору людини. *Вісн. НЮАУ. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Вип. 3. Харків, 2010. С. 207–217.
34. Ручка А. Тріумф «воїнів світла»: підвищення градуса інтелекту і почуттів. URL: <https://dt.ua/socium/triumf-voyiniv-svitla-pidvischennya-gradusa-intelektu-i-rochuttiv-.html> (дата звернення: 21.10.2017).

REFERENCES

1. Politolohichniy entsyklopedychnyy slovnyk / Uklad .: L. M. Gerasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in.; za red. M. P. Trebina (2015). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Aleksyeyev, N. N. (1924). *Osnovy filosofiyi prava*. Praha: Plamya [in Russian].
3. Craver, C. B., Alverson, F. H. (2016) *Skills and values. Legal negotiating*. Third edition. New Providence, NJ: LexisNexis.
4. Banach-Gutierrez, J. B., Harding C. eds. (2017). *EU criminal law and policy: values, principles, and methods/ Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge*.
5. Taekema, S., Klink, van B., Been, de W. eds. (2016). *Facts and norms in law: interdisciplinary reflections on legal method*. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
6. Ferris, G. (2015). *Uses of values in legal education*. Cambridge, United Kingdom: Intersentia.
7. Fiss, O. M. (2017). *Pillars of justice: lawyers and the liberal tradition*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.
8. Himma, K. E., Spaić, B. eds. (2016). *Fundamental rights: justification and interpretation*. The Hague, the Netherlands: Eleven International Publishing.
9. Gies, L. (2015). *Mediating human rights: media, culture and human rights law*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
10. Herdegen, M. (2016). *The dynamics of International law in a globalised world: cosmopolitan values, constructive consent and diversity of legal cultures*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
11. Sarat, A. ed. (2015). *Law and lies: deception and truth-telling in the American legal system*. New York, NY: Cambridge University Press.
12. Granhag, P.-A., Bull, R., Shadoltas, A., Dozortseva, E. (2017). *Psychology and law in Europe: when West meets East*. Boca Raton, Fl.: CRC Press.
13. Scalia, A. (2017). *Scalia speaks: reflections on law, faith, and life well lived / edited by Christopher J. Scalia and Edward Whelan; foreword by Ruth Bader Ginsburg*. New York: Crown Forum.
14. Jakab, A., Kochenov, D. eds. (2017). *The enforcement of EU law and values: ensuring member states' compliance*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
15. Fletcher, M., Herlin-Karnell, E., Matera, C. eds. (2017). *The European Union as an area of freedom, security and justice*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
16. Waluchow, W., Sciaraffa, S. eds. (2016). *The legacy of Ronald Dworkin*. Oxford, UK; New York, NY: Oxford University Press.
17. Vandenbogaerde, A. (2016). *Towards shared accountability in international human rights law: law, procedures and principles*. Cambridge, United Kingdom; Antwerp; Portland: Intersentia.
18. Nersesyants, V. S. (1995). *Prohres v pravi (istorychnyy dosvid i perspektyvy) in Teoriya prava i gosudarstva / Pod red. H. N. Manova*. Moskva: Izdatelstvo BEK, 267–317 [in Russian].

19. Ideia pravovoi derzhavy: istoriia ta suchasnist: Zbirnyk naukovykh prats, prysviachenyi 135-richchiu z dnia narodzhennia P. I. Novhorodtseva / Vidp. red. O. M. Yeremenko, O. M. Lytvynov (2002). Kyiv–Luhansk: RVV LAVS [in Ukrainian].
20. Horobets, K. V. (2013). Aksiosfera prava: filosofs`kyy ta yurydychnyy dyskurs: monohraf. Odesa: Feniks [in Russian].
21. Politiko-pravovyie tsennosti: istoriya i sovremennost / V. Hrafs`kiy, L. Lapyeva, L. Mamut et al.; Pod red. V. S. Nersesyantsa (2000). Moskva: Editorial URSS [in Russian].
22. Lyasota, L. I. (2001). Teoretychni osnovy vyvchennya y sotsial`ni mekhanizmy formyrovanye systemy politichnikh tsinnostey. *Pravova derzhava*, 3, 188–192 [in Ukrainian].
23. Voronov, I. (2004). Demokratychno-natsional`ni tsinnosti yak vazhliivy element zmistu Politychnoyi kul`tury. *Zbirnyk naukovykh prats` NADU pry Prezidentovi Ukrayiny*, 1, 471–478 [in Ukrainian].
24. Korniyenko, V. O. (2002). Politychnyy ideal yak model` realizatsyy politolohichnikh pryntsypiv derzhavnoho ustroyu. *Derzhava i pravo*, 9, 505–517 [in Ukrainian].
25. Dashutin, H. P. (2004) Politychnyy ideal yak piznaval`na problema. *Derzhava i pravo*, 28, 581–591 [in Ukrainian].
26. Mykhal`chenko, M., Dashutin, H. (2006). Politychnyy ideal vidkrytoho suspilstva v uslovyyakh «kerovanoyi demokratiyi». *Vyshcha osvita Ukrayiny*, 2, 5–14 [in Ukrainian].
27. Pravova i politychna kultura ukraïnskoho sotsiumu za umov modernizatsii polityko-pravovoho zhyttia: monohrafiia / O. O. Bezruk, L. M. Herasina, I. V. Holovko ta in.; za red. M. P. Trebina (2016). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
28. Sotsiologhiia polityky: Entsykl. slovnyk / Avt.-uporiad.: V. A. Poltorak, O. V. Petrov, A. V. Tolstoukhov (2009). Kyiv: Vyd-vo Yevrop. un-tu [in Ukrainian].
29. Problemy modernizatsiï politychnikh system suchasnosti: monohraf. / Za red. L. M. Gerasinoyi, O. H. Danyl`yana (2008). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
30. Pravosvidomist i pravova kultura yak bazovi chynnyky derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini: monohrafiia / L. M. Herasina, O. H. Danylian, O. P. Dzoban ta in. (2009) Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
31. Hromadianske suspilstvo: politychni ta sotsialno-pravovi problemy rozvytku: monohrafiia / H. Iu. Vasyliiev, V. D. Vodnik, O. V. Volianska ta in.; za red. prof. M. P. Trebina (2013). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
32. Mihalchenko, N. (2001). Ukrainskoe obschestvo: transformatsiya, modernizatsiya ili limitrof Evropyi? Kiev: Institut sotsiologii NANU [in Russian].
33. Gerasina, L. M. (2010). Problema vplivu pravosvidomosti na kul`turu politichnoho vybory lyudyny. *Visnyk NYUAU. Ser.: Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiologhiya*, 3, 207–217 [in Ukrainian].
34. Ruchka, A. Triumf «voiniv svitla»: pidvyshennya hradusa intelektu i pochuttiv URL: [https://dt.ua/socium/triumf-voyiniv-svitla-pidvischennya-gradusa-intelektu-i-pochuttiv-_.html](https://dt.ua/socium/triumf-voyiniv-svitla-pidvischennya-gradusa-intelektu-i-pochuttiv-.html) [in Ukrainian].

ИНТЕРИОРИЗАЦИЯ ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ПОЛИТИЧЕСКОМ СОЗНАНИИ ЛИЧНОСТИ

Герасина Л. Н.

В статье осуществляется социолого-правовое обоснование тезиса о том, что в структуре политического сознания происходит гармоничное объединение и интериоризация политико-правовых ценностей на объективной почве взаимозависимости политики и права; определены их содержание и органическая связь с политической культурой и правовой моралью.

Ключевые слова: политико-правовые ценности, политическое сознание, общественно-политический идеал, правовое государство, свобода, равенство, справедливость, политико-правовые универсалии.

INTERIORIZATION OF POLITICAL AND LEGAL VALUES IN POLITICAL CONSCIOUSNESS OF PERSONALITY

Gerasina L. M.

The sociological and legal ground of thesis is carried out in the article, that in the structure of political consciousness there is harmonious association and interiorization of political and legal values on objective soil of interdependence of policy and right; their maintenance and organic connection is certain with a political culture and legal moral. Actuality of researches of problem of taking root of political and legal values in consciousness of man is conditioned that its opening gives prospects for realization of effective strategies from reformation of political and legal spheres of society at the terms of democratization of Ukraine.

In the difficult world of Policy and Law for a value carry out the role of leading criteria and ideological markers which determine landmarks for social consolidation of citizens and maintenance them political and legal activity. Even formal interpretation of fundamental values of life of man – world, freedom, sovereignty, justice, social equality, law and order, democracy – basic aspects of understanding of right and elements of legal form of public relations – expressly fixes the valued status of law and democratic consciousness.

Sociology interprets political and legal values, as an aggregate of ideas, standard presentations, proof psychological options, orientations, stereotypes, which determine directions of political activity, and reproduce political ideals and interests of social subjects. To them take, foremost – democracy, political freedom, social equality and justice, human rights and their guarantees. These values are executed by the functions of assistance integration of group in system integrity; determine the hierarchy of political aims and influence on electing of legal facilities and political technologies in relation to their realization.

To most formed common to all mankind political and legal universals belong: common to all mankind ideals and principles; international political symbolism; state system; in-

ternational language of policy and right; international law. Sure, a legal law and legal state – also the absolute legal values of political consciousness of man and valued requirement in relation to realization of democratic policy.

But political consciousness of modern Ukrainians is overloaded system problems – corruption of power, by the legal collisions of state plenary powers, dualism of functions of executive power (a president ↔ a government), weak efficiency of parliament, deficit of resources of local self-government (even at the terms of decentralization), corrupted of courts, which conduces to the loss of social trust and legitimacy of power. In obedience to sociological information, from 2012 to 2014, in a period historical ordeals, in the population of Ukraine considerably the index of participating rose in political life; mentality of the Ukrainian citizens demonstrates the certain valued metamorphoses, related above all things to growth of national consolidation, patriotism and values of democracy.

Keywords: *political and legal values, political consciousness, social and political ideal, legal state, freedom, equality, justice, political and legal universals.*

